

Kun je in Amerika leven van het minimumloon? Om die vraag te beantwoorden ging schrijfster Barbara Ehrenreich zelf ongeschoold werk doen als schoonmaakster, serveerster en 'Wal-Martian'. Volgens haar leeft een kwart van de Amerikanen in armoede. „De hele Amerikaanse droom, dat je met hard werken vooruit kunt komen, is in duigen gevallen.”

Tracy Metz

Als schoonmaakster leerde Barbara Ehrenreich drie soorten stromt onderscheiden. Zo zijn er de overblijfsels van aardverschuivingen langs de binnenkant van de pot, en zijn er de spatten tegen de onderkant van de bril. De ergste zijn de harde bruine korsten waar de drol tijdens zijn duik naar beneden toevallig tegen de rand van de pot botste. Zwaar en uitzichtloos werk voor een hongerloon: Ehrenreich, sociaal bewogen essayiste en schrijfster, heeft aan den lijve ondervonden hoe dat voelt.

Ze wilde weten of het in het Amerika van eind twintigste eeuw mogelijk was om van ongeschoold werk rond te komen. Om participeren te onderzoeken hoe het de *working poor* vergaat, ging ze in verschillende staten werken bij een bejaardentehuis, bij Wal-Mart, bij een schoonmaakbedrijf, als kamermeisje in een hotel en als serveerster in een restaurant. Het antwoord op de vraag was onduidelijk: nee. Een baan zal nooit genoeg zijn, want de lonen zijn te laag en de huren te hoog. „De hele Amerikaanse droom zoals ik die van mijn ouders heb geleerd, dat je zelf je lot in handen hebt en met hard werken vooruit kunt komen, is in duigen gevallen.”

Over haar ervaringen schreef ze een boek, *Nickel and Dimed. Undercover in Low-wage USA*, waarvan in de VS een miljoen exemplaren zijn verkocht; het is in zestien talen vertaald, waaronder het Thai en het Grieks, en nu ook het Nederlands, onder de titel *De achterkant van de Amerikaanse droom*. Ze is (co-)auteur van nog elf andere boeken, allemaal over sociale vraagstukken, waaronder *Fear of Falling: The Inner Life of the Middle Class*. Het is voor haar steeds moeilijker geworden om voor de grote publieksmedia te werken, zegt ze: van 1991 tot 1997 was ze columnist bij *Time*, maar de redactie wilde minder stukken over armoede en onrecht en meer over Monica en Lady Di. „Ondanks het feit dat miljoenen Amerikanen sappelen om van laagbetaald werk te leven, denken veel landgenoten dat als je arm bent, het wel je eigen schuld zal zijn”, zegt Ehrenreich (63), die deze week in Nederland was op uitnodiging van het John Adams Institute en gisteren een lezing gaf aan de London School of Economics. „Mijn ervaringen laten zien dat dat niet zo is. Veel Amerikaanse werkomgevingen lijken steeds meer op de *sweatshops* in de Derde Wereld.”

De aanleiding voor *Nickel and Dimed* was de herziening onder Clinton van *welfare*, de werkloosheidsuitkeringen; nu ziet ze met huiver hoe Bush de aanval heeft geopend op de *social security*, de sociale zekerheid en ouderdagvoorziening, volgens velen om de aandacht af te leiden van het debacle in Irak. Gisteren stak president Bush in zijn State of the Union-rede de loftramp over de privatisering van de sociale zekerheid. Werknemers moeten dan het geld dat ze nu aan premies betalen, via nieuwe 'vrijwillige persoonlijke spaarrekeningen' gaan beleggen.

Ehrenreichs onderzoek dateert uit eind jaren negentig, maar de positie van laagopgeleide werkers is sindsdien alleen maar slechter geworden. Ondanks het feit dat het minimumloon stabiel is en in sommige staten zelfs gestegen is, kun je er steeds minder voor kopen. Met het verdwijnen van de 'oude' sectoren van industrie en nijverheid zijn er veel laaggeschoolde banen verloren gegaan en blijft er weinig anders over dan de slechtbetaalde service-sector. „Deze regering heeft hier geen oog voor, die is volledig op de hand van het bedrijfsleven.” De regering beweert dat 12,5 procent van de bevolking onder de armoedegrens leeft, maar dat is volgens Ehrenreich een onzinnig cijfer. „Dat is gebaseerd op de prijs van eten, maar dat is niet zo veel duurder geworden. Het zijn de kosten van huisvesting die gierend omhoog zijn gegaan.” Volgens haar leeft liefst een kwart van de Amerikanen, vooral alleenstaande moeders, in armoede.

Wat Ehrenreich als lagelonenwerker nekte, was inderdaad vooral het gebrek aan betaalbare huisvesting. Een appartement was door de borg een ondenkbare luxe, dus moest ze uitwijken naar relatief dure tijdelijke oplossingen. „Thuis' varieerde van een mufte caravan („ik besefte met een schok dat *trailer trash* een demografische categorie is geworden om naar te streven”) tot motel-

Eén baan met minimumloon – als fastfoodkok, als productiemedewerker, als vakkenvuller bij Wal-Mart – is niet genoeg om van rond te komen. (Foto's Bloomberg)

Werken voor een hongerloon: schrijfster Barbara Ehrenreich weet nu hoe dat is Down and out in the USA

Barbara Ehrenreich (Foto NRC Handelsblad, Maurice Boyer)

kamers in het laagseizoen – en dan moest ze nog blij zijn dat zij een kamer voor zichzelf had. De meeste werden bewoond door gezinnen of door mensen die erin ploegdienst sloepen. Tot haar ontsteltenis bleken sommige collega's met fulltime banen dakloos te zijn – al vonden ze zelf niet dat ze dakloos waren, ze hadden immers een auto waar ze in konden slapen.

Het nederige, geestdodende werk als schoonmaakster, serveerster en dergelijke was een zware fysieke belasting. Ehrenreich was zelf toen al een eind in de vijftig, maar had wel al haar hele leven tot dan toe toegang gehad tot goed eten, beweging en gezondheidszorg. „Ik neem het woord *unskilled*, ongeschoold niet meer in de mond. Zonder

vaardigheden krijg je nooit binnen het voorgeschreven aantal uren vijftien tot twintig hotelkamers schoongemaakt. En je moet het systeem van Wal-Mart behoorlijk onder de knie hebben wil je niet ondergesneeuwd raken onder de karrenvrachten vol terug te hangen kleidstukken.” Het leverde veel stress op, vertelt ze, om op de rand van de financiële afgrond te leven, in de wetenschap dat je loon nooit genoeg zou zijn om én huur, én benzine, én eten te betalen, laat staan als er zich onverwachte rampen voordeden zoals een gezondheidsprobleem of zelfs een nieuw paar schoenen. „Ik heb uitgerokend dat ik als doorsnee laagbetaalde medewerker van Wal-Mart 5.000 jaar zou moeten werken om te verdienen wat CEO Lee Scott in één jaar verdient.”

Afgetobd als ze zijn, haar collega's leggen toch nog een opvallende solidariteit met elkaar aan de dag. Nog opvallender vindt Ehrenreich de manier waarop zij berusten in hun lot. Een van haar collega's in de schoonmaakploeg voelde geen woede over de rijke stinkdier wier kasten van huizen ze onder handen moest nemen, slechts afgunst: „Ik zou ook graag ooit al die spullen hebben. Dat motiveert me.” Het miserabele loon geeft je een even miserabel gevoel over jezelf, merkte Ehrenreich, en je gaat nog meer hangen aan de goedkeuring van de baas. „Deze houding heeft behalve met afgunst, alles met angst te maken”, zegt Ehrenreich. „Als je vandaag moet werken omdat je morgen anders geen eten kunt kopen, ben je heel kwetsbaar. Actie voeren staat ver van hen af. Bovendien is het weliswaar verboden iemand te ontslaan omdat hij actief is in een vakbond, maar het gebeurt wel doorlopend.”

Ze merkte zelf dat het een heel gedoe is om telkens overnieuw te beginnen –

weer zoeken, bellen, langsrijden, afgebeekt worden, de vernederingen ondergaan van een drugstest en een 'persoonlijkheidstest'. En dit alles met het risico dat je een paar weken zonder geld zit, want vaak wordt je eerste loon ingehouden om te voorkomen dat de werknemers weer net zo snel vertrekken. Die persoonlijkheidsstests bevatten soms vragen waar ze zich hooglijk over verwonderde, zoals de stelling: 'Ik heb het afgelopen jaar voor (vul hieronder het argwaan omdat ze bij de test een fout antwoord had gegeven) en de stelling 'In elke organisatie is er ruimte voor een nonconformist'. „Het leek me niet verstandig om overal slaafs het politiek correcte antwoord op te geven, dus vinkte ik aan 'strongly disagree'. Dat was niet goed, het enige juiste antwoord was: 'totally disagree'.”

Verbijsterend vond ze het wat de werkgevers – niet alleen het hoofdkantoor op afstand, maar ook het 'middle management' ter plekke – zich tegen het personeel menen te kunnen veroorloven. Het verplicht stellen van die tests bijvoorbeeld, en het recht om te allen tijde je handtas te doorzoeken, en het verbod op zitten in werktijd, of naar de wc gaan behalve in de pauze, of het drinken van een glas water, of praten met collega's. „In die wereld geef je je burgerrechten af bij de voordeur.” Het is onbestaanbaar, vindt zij, dat in deze cultuur van extreme ongelijkheid, miljoenen Amerikanen (om de migranten niet eens te noemen) zich het schompen werken zonder vooruit te komen, zelfs zonder ervan rond te kunnen komen. „We kunnen ons immers moeilijk op de borst kloppen dat we de geweldigste democratie van de wereld zijn als zo'n groot deel van de bevolking de helft van zijn

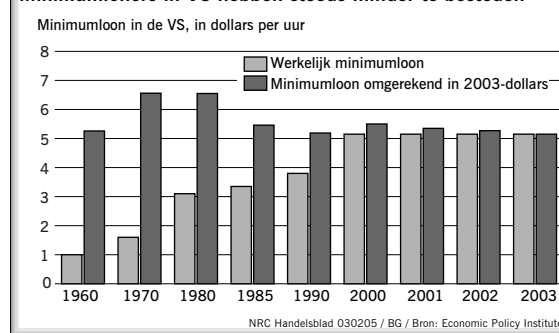
wakend bestaan doorbrengt in een regelrechte dictatuur”, schrijft ze.

Ze werkt nu aan een nieuw boek dat dit najaar moet verschijnen, over haar pogingen – nu echt *undercover*, met een gefingeerde naam en een verzonnen cv – een baan te krijgen binnen de *corporate* witteboordenwereld, waar de werkloosheid nu relatief hoog is. „De *working poor* zijn niet allemaal laaggeschoold. Je ziet nu ook mensen uit het bedrijfsleven noodgedwongen op zoek gaan naar banen van 7 of 8 dollar per uur.” Het is haar uiteindelijk niet gelukt een echte baan te krijgen, alleen een baan zonder salaris, zonder ziektekostenverzekering en zonder kantoor, waarbij ze op provisiebasis verzekeringen moest verkopen. „Deze mensen zitten in een misschien nog grotere crisis dan degenen die altijd al arm waren: ze kunnen niet geloven dat het zo ver is gekomen, en hebben daar geen antwoord op.”

Tijdens haar odyssee door Amerika als lagelonenland ving Ehrenreich af en toe een blik van zichzelf op, in een ruit op straat of in een spiegel die ze moest poetsen, en dacht ze: ben ik dat? De enige verbinding die ze nog met haar 'eigen' wereld had, was het uitkijken 's avonds van haar belevenissen op haar laptop. Viel het haar collega's niet op dat ze anders was, geletterder? „Nou nee”, zegt ze droog. „Misschien is dat voor een deel te danken aan het feit dat ik zelf een *blue-collar* achtergrond heb. Mijn vader was mijnwerker en we hadden het thuis niet ruim. Maar zoals het mijn vader is gelukt zich op te werken, is nu veel moeilijker, zo niet onmogelijk geworden.” Ze herinnert zich nog heel goed de eerste signeersessie van haar boek, in haar woonplaats in Florida. „Daar kwam een vrouw binnen die mij nog kende van het restaurant waar ik als serveerster had gewerkt. Ze had al meteen gedacht dat ik iets te verbergen had, zei ze – dat ik vast niet uit de gevangenis of uit de daklozenopvang kwam!” Ze had ook dezelfde haardracht als haar collega's, lang haar dat ze in een staartje droeg. „Voor mij was dat een keuze. Voor hen is het géén keuze: ze kunnen domweg geen kapper betalen.”

De Achterkant van de Amerikaanse droom uitg. Atlas, 240 blz., ISBN 90 450 0899 8, € 19,90.

Minimumloners in VS hebben steeds minder te besteden

Koopkracht minima in VS bijna op niveau van 1950

